

Inte som andra jular

Kreativa lösningar och corona-anpassade traditioner

Susanne Nylund Skog

Institutet för språk och folkminnen (Isof)

E-post: susanne.nylund.skog@isof.se

Abstract

This article analyzes how Christmas celebrations are described in diaries, written around Christmas 2020. Three aspects of the Christmas celebrations are investigated; firstly, how they are demarcated in time and space, secondly, the importance of food and decorations such as the Christmas tree, and thirdly the social community and the feelings it creates. In this study, the Christmas celebrations created in the diaries are regarded as expressions of traditions, processes where the past is used and recreated in the present with the purpose of maintaining social relationships and feelings of belonging and thankfulness. The article concludes that in the diaries a Christmas composed of cooking, decorating and social interaction with relatives is depicted. The diary writers show creativity and ingenuity when it comes to maintaining and recreating traditions, while at the same time creating possibilities for meetings and social interaction, despite the special situation during the Corona pandemic. Future research can tell whether any of these adjustments of the celebrations will remain or not.

Keywords:

- *tradition*
- *intangible cultural heritage*
- *Christmas celebrations*

Idag är det alltså julafton 2020, och det märks verkligen att allt inte är detsamma. Jag har haft julstämning, det har jag alltid sedan början på oktober varje år, men den var mindre i år. Kanske var det för att vi inte gjort allt vi brukar göra detta år, som att åka till en fysisk affär och köpa julklappar, eller så håller jag kanske bara på att bli äldre, det får vi se nästa år, om allt nu är som vanligt... (DAGF 02282:14).

Så skriver sextonåriga Ella i sin jul- och nyårsdagbok. Den är en del av den doku-

mentation av hur jul och nyår firades år 2020 som genomfördes av Institutet för språk och folkminnen (Isof). I den här artikeln vill jag med utgångspunkt i denna dokumentation och tidigare insamlat material om julfirande undersöka hur julen gestaltas och beskrivs. Syftet är att analysera beskrivningarna av julfirande som uttryck för traditionskapande. Tre aspekter av julfirande ägnas speciell uppmärksamhet, nämligen julens rumsliga och tidsliga avgränsning, julmaten och julgranen, samt julens sociala samvaro och de känslor den skapar hos dagboksskribenterna.

Traditioner och kulturarv

För att föra kultur och värderingar vidare räcker det inte med berättelser. De måste kännas, synas, leva. I traditionerna möter vi det som är viktigt i vår kultur, inte genom ord utan genom handling (Modéus 2000:19).

Så skriver Martin Modéus i inledningen till boken *Tradition och liv*. Här kan vi också läsa att traditionerna är viktiga för oss eftersom vi är nogga med att dokumentera dem genom att filma och fotografera (2000:19).

I det grundläggande verket skriver Edward Shils att tradition är att överföra trosföreställningar och handlingsmönster från det förflutna till samtiden, genom vilken dessa omskapas, förkroppsligas och förs till framtiden (1981:16, 185-187, se även Ben-Amos 1984). Ursprunget till begreppet hittar vi i den latinska termen 'traditio' som betyder att överföra privat egendom. Enligt Shils kan en tradition i princip ha vilket innehåll som helst, till exempel språk, språkliga uttryck, fysiska artefakter, praktiska idéer och trossystem, föreställningar om människor och skeenden i det förflutna samt konstverk. En huvudsaklig typ av tradition består av symboliska konstruktioner av vetenskap, teologi, litteratur och andra kunskapsformer (Shils 1981:12, Jakobs 2005:141).

Richard Handler och Jocelyn Linnekin påpekar att fördelarna med Shils syn på tradition är att han insisterar på att traditioner är i ständig förändring och att det oföränderliga samhället aldrig existerat. De menar att det därför är förvånande att Shils samtidigt hävdar att traditioner har en oföränderlig inre kärna (1984:274). Handler och Linnekin menar att det inte finns någon essentiell inre kärna i traditioner, de är modeller av det förflutna och går inte att

separera från tolkningar gjorda i nuet. Traditionerna refererar till det förflutna, men detta är en symbolisk snarare än naturlig relation och som sådan präglas den av diskontinuitet likaväl som av kontinuitet (Handler & Linnekin 1984:276, se även Bronner 2000). Handler och Linnekin förstår alltså tradition som en symbolisk process och hävdar att det förflutna alltid är skapat i det nuvarande (1984:286, se även Glassie 1995 och Eriksen 1994). Även om det i nutida jultraditioner inte går att spåra en ursprunglig autentisk kärna finns där dock, som vi kommer att se, några drag eller aspekter av firandet som gör att de för julfirarna själva upplevs som autentiska traditioner med en lång historia.

Owe Ronström har i flera texter påpekat att det är viktigt att skilja på kulturarv och tradition för de är inte desamma utan utgör, enligt honom, två ganska olika sätt att tolka, förstå och gestalta det förflutna (Ronström 2005; 2010). Om traditioner är flera där varje grupp, by eller bygd har sina egna traditioner tenderar vi att förstå kulturarv i singular, som vårt kulturarv. Det finns ur ett sådant perspektiv många färre kulturarv än traditioner vilket gör kulturarven mer värdefulla och dyrbara, skriver Ronström (2010:276). Om tradition producerar det lokala är kulturarv kopplade till större enheter, såsom nationen, Europa eller Världsarv (se t ex Alsmark 1982 och Anttonen 2005). Vem som helst kan skapa en tradition, men vem som helst kan inte utse ett kulturarv, skriver han vidare (2010:276). Detta leder enligt Ronström till att kulturarvsproduktion i mycket högre utsträckning än traditioner är i händerna på speciellt godkända experter som väljer vad som ska bevaras i enlighet med specifika kriterier.

Ronström poängterar att kulturarv och traditioner formar och skapar känslor. Han menar att traditioner tenderar att framkalla

nostalgi och en längtan och sorg över förlorad tid parallellt med åtagande att hedra ett specifikt lokalt förflutet. Kulturarv däremot handlar om ett förflutet som är möjligt att besöka utan åtagande, nostalgi eller sorg. Om tradition speglar modernitetens längtan, oro och tillhörighet, så inbegriper kulturarv ett svar på processer i den postmoderna världen, konkluderar Ronström (2010:277, se även Eriksen 2016). Traditioner och kulturarv är ur ett sådant perspektiv att förstå som två rivaliserande och inkompatibla sätt att producera det förflutna av det frånvarande i det nuvarande. Utan avsikt att ifrågasätta Ronströms analyser som sådana, vill jag väcka frågan om traditioner och kulturarv, istället för att ses som ojämförbara, kanske kan betraktas som två aspekter eller sidor av samma mynt. I avslutningen återkommer jag till denna diskussion och argumenterar för att det är möjligt att spåra båda dessa former i dagböckerna. När julfirandet betraktas som traditioner är de uttryck för lokalitet, medan när de betraktas som kulturarv belyses istället de globala aspekterna av firandet. Artikelns analytiska utgångspunkt är dock att jag betraktar materialet som uttryck för traditionsskapande.

I det följande beskriver jag materialet och hur det samlats in. Därefter resonerar jag kring rumsliga och tidliga avgränsningar av julen. Denna del övergår sedan i analytiska beskrivningar av två centrala element i julfirandet, nämligen maten och julgranen. Artikelns nästa del behandlar julens sociala samvaro och dagsboksskribenternas utvärderingar av julfirandet 2020. Avslutningsvis diskuterar jag möjliga kopplingar bakåt och framåt i tid. Vilka aspekter av julfirandet tycks vara viktiga för skribenterna och hur är dessa relaterade till hur julen tidigare firats? Vilka känslor frammanar och skapar julen för dagboksskribenterna? Hur omtolkas och ges julen betydelse i skenet av

coronaepidemin? Är juldagböckerna enbart uttryck för traditioner eller kan vi förstå beskrivningarna i dem i termer av kulturarv?

Dokumentationen och materialet

När man ute på landsbygden forskar efter gångna tiders seder och bruk och därvid ibland annat börjar att tala om julen och dess firande, då lysa alltid de gamlas ansikten upp vid blotta tanken på hur roligt man hade vid juletid i deras barndoms- och ungdomsdagar. /.../ Och visst är att julen förr i världen, och i synnerhet ute på landet, hade en vida större betydelse än vad nu är fallet i vår jäktande tid (Hagberg 1919:28).

Så inleder Louise Hagberg artikeln *Forna dagars jul i Bjuråker* (1919). I artikeln beskriver hon i sammanfattande termer hur julen brukade firas vid mitten av 1800-talet. Den brittiske antropologen Daniel Miller hävdar att det västerländska julfirandet fick sin nuvarande form vid samma tid. Attribut och element från regionala källor förenades då i en homogeniserad version utan regional bas, påpekar han. Julgranen hämtades från Tyskland, traditionen att fylla sockor togs från Holland, jultomten kom från USA och julkorten från England (Miller 2017:414, Hancock and Rehn 2011:737-738).

Hagbergs beskrivning av julen utgår ifrån samtal hon haft med Bjuråkersbor under insamlingsresor för Nordiska museets räkning. Den typ av material Hagberg då samlade in finns också representerat i Institutet för språk och folkminnets (Isof) samlingar i form av sammanfattande beskrivningar från en bygd eller by och i fria uppteckningar på temat. Annat arkivmaterial om jultraditioner kommer ifrån den omfattande frågelistverksamhet som bedrivits i landets folkminnesarkiv. För Isofs del handlar det om hundratals svar på frågor om

jultraditioner som besvarats av ordsmeddelare och enskilda personer runt om i landet. I Isofs samlingar ingår också ett stort material som samlats in inom ramarna för dokumentationsprojektet Julen 2004 och som bearbetats och presenteras i publikationen *Nu gör vi jul igen* (2006).¹

Insamlingen av de jul- och nyårsdagsböcker från år 2020, som är i fokus för denna artikel, är en uppföljning av Julen 2004 och har resulterat i dagböcker skrivna av 70 personer runt om i Sverige. Dessa personer har på temat jul och nyår beskrivit vad de gjort, vilka de träffat eller varit i kontakt med, om de arbetat eller varit lediga, vad de ätit och druckit, läst, sett eller lyssnat på, vad de unnat sig eller fått avstå, vad som oroat dem, vad de glatts åt eller drömmer om inför framtiden. Dagboksskribenterna är i varierande ålder och svaren är alltifrån ett par rader till åtta sidor långa.

Julens tidsliga och rumsliga avgränsningar

Den första känningen av julens annalkande hade bjuråkersbon redan på sensommaren eller hösten, då 'julhalmen' skulle skördas. Åtskilliga veckor före jul var det att börja och taga itu med de mångskiftande hushållsförberedelserna. Det skulle lutas fisk, kokas brännvin och bryggas juldriicka, slaktas, stöpas ljus, bakas och så vidare. Hemmet skulle för en lång tid framåt förses med såväl mat som dryck och lyse (Hagberg 1919:29).

Det allmänna julfirandet kulminerar i Sverige på julafton den 24 december och tjugondedag Knut den 13 januari brukar anges som julens slut. För många inleds

dock julen långt dessförinnan med förberedelser och förväntan. Enligt Hagberg påbörjades julen i Bjuråker redan då julhalmen skulle skördas och på tjugondedagen var det slut på storhelgen och var och en tog då på allvar igen med sina sysslor (Hagberg 1919:62).

Från artikelns inledande citat vet vi att Ella brukar känna julstämning i början på oktober varje år, även om den var mindre 2020. Flera andra dagboksskribenter inleder också julen redan på hösten med julklappsinköp och i december med advents- och julpynt. Många har valt att ta in julgranen tidigare än vanligt för att kunna njuta av den lite längre, men kring tjugondedag Knut ska den ut i de flesta hem.

För andra är den tidsliga avgränsningen av julen mycket mindre och den rumsliga större med fler resor mellan olika släktingar. Då firas julen intensivt under några få dagar. David berättar till exempel att "normalt" firar han minst tre jular: en med sina ena bror och mamman, morfar och morfars fru; en med pappa, pappans fru och bröder och slutligen en med mormor som är brittiska och "därför firar den 25:e på engelskt vis" (DAGF 02282:10).

Andra dagboksskribenter förbereder inte julen alls, några struntar helt i att fira den och ytterligare andra gör en poäng av att inte fira som "alla andra". Som det inledande citatet från Ellas dagbok visar påverkar naturligtvis den pågående coronapandemin hur de som svarat firat jul. Några har på grund av läget helt låtit bli att uppmärksamma både jul och nyår och många reflekterar över att de denna jul firat på egen hand. May är ett exempel. Hon skriver:

Vaknade ensam en julafton för första

1. I antologin medverkar representanter från Institutet för språk och folkminnen, Folklivsarkivet i Lund, Nordiska museet, Mångkulturellt centrum, Göteborgs stadsmuseum, Upplandsmuseet, Skånes arkivförbund, Högskolan på Gotland samt de etnologiska universitetsinstitutionerna i Uppsala, Göteborg, Stockholm, Lund och Umeå.

gången i mitt liv! Hade hängt upp en julstrumpa där tomten, sin vana trogen, lagt i en tidning. Därefter tog jag fram en av mina julkoppar från Rosendahl och drack kaffe i sängen. Provade min nya morgonrock från Ströms som jag köpt till mig själv och undrade över om färgen- blekrosa—egentligen passar mig. La tillbaka den i asken och tror jag ska byta den, hoppas det går även om den köptes med hembud (DAGF 02275).

Trots att May är över sextio år var det alltså första gången hon firade jul på egen hand. En grundläggande aspekt av julfirandet är alltså att det sker tillsammans med andra. Under normala omständigheter, utan en coronaepidemi, finns ett kulturellt påbud eller tvång att fira julen tillsammans med andra, företrädesvis släkt och familj (Klassen & Scheer 2019:3).

I citatet noterar vi också att ”jultomten” lagt en tidning i strumpan hon hängt upp och att julklappar är en så självklar del av firande att May ger sig själv en julklapp, förpackad i en ask, som hon inte öppnar förrän på julafton trots att hon känner till dess innehåll. Miller noterar att konsumtionens roll under julen syftar till att ge gåvor, vilka utgör basen för att skapa och upprätthålla relationer (Miller 2017:430). Gåvor, skriver han, representerar långa relationer (här i termer av släktskap) och är obligatoriska snarare än frivilliga eftersom de stärker familjebanden (Miller 2017:431-432).

Även om julen är tänkt att firas med familj, släkt och möjligen vänner är det som om den speciella situationen under epidemin ger flera dagboksskribenter möjligheten att uttrycka sin önskan om att fira på egen hand. Ann-Christin skriver till exempel att en jul i ensamhet har hon inget emot överhuvudtaget. ”Jag är ju pensionär så jag är van vid lugnt liv och ensamheten är inget som bekommer mig i någon större

utsträckning” (DAGF 02282:3). Bengt berättar att ”på grund av pandemin blir det en mycket annorlunda jul. Jag bor ensam men har en nära kvinnlig vän sedan 30 år som tyvärr sedan en tid flyttat till Stockholm. Oftast firar vi jul tillsammans, gärna hos hennes barn, men så blir det inte i år” (DAGF 02282:8). Även Gunilla ställer in sig på att fira jul ensam, men det blir inte som hon tänkt sig. Hon skriver:

I slutet av november talade jag med min brorsdotter om julen. Jag brukar fira julafton och juldagen tillsammans med henne och hennes familj samt min brorson och hans familj, som bor på samma ställe, där jag också är uppvuxen. Vi menade båda att något gemensamt firande kunde det inte bli på grund av coronarestriktionerna. Jag har många vänner, men vet av erfarenhet att julen är helig för de allra flesta och därför släpper man inte in ’obehöriga’. Och särskilt inte nu, när vi måste hålla avstånd. Jag beredde mig på en ensam julafton. Men så stötte jag ihop med en granne, liksom jag änka, som också skulle vara allena. Vi beslöt oss för att fira ihop. Hon skulle laga hjortfilé och jag skulle köpa passande vin (DAGF 02282:19).

Notera hur Gunilla påpekar att under julen släpper man inte in obehöriga, alltså personer som inte kvalificerar som familj eller släkt. Som Pamela Klassen och Monique Scheer påpekar, upprättas, utmanas och definieras gränser för tillhörighet och utanförskap under julen (Klassen & Scheer 2019:10).

Den annorlunda situationen har inte bara gjort att flera skriver att de firat jul på egen hand, den har också manat dagboksskrivarna att berätta om sjukdom och sorg. Några nämner anhörigas cancersjukdomar och behandlingar och hur dessa är en del av

planerandet och själva firandet. Andra reflekterar över komplikationer efter att ha drabbats av Covid-19. Annette skriver att hennes man ”avled av cancer i feb-20 vilket gör att julen blir en av årets högtider som blir lite sorglig och annorlunda. Den påverkas även av pandemin o dess restriktioner”. För att råda bot på lite av den dystra stämningen har hon ”trädgården full av ljusslingor i månadens gräväder. Även advents- o julpynt inomhus sattes upp tidigare än jag brukar för att känna lite glädje o ljus i decembermörker o pandemitider” (DAGF 02282:4).

Genomgående står relationerna till nära och kära i fokus för de flesta av dagboksskrivarna. Detta är inte oväntat utan julen framhålls ofta som just en familjehögtid och familjetradition (Miller 2017:410). Tim Kasser och Kennon Sheldon undersökte i början av 2000-talet vad som genererade mest glädje hos julfirare och kunde konstatera att tillvaron med familjen under julen hörde till det som gav mest glädje och välmående (Kasser and Sheldon 2002:326-327). Hanna skriver:

För mig är det viktigaste med julen inte att hålla på vissa traditioner utan att tillbringa tiden med min familj som jag bor långt ifrån. Den här julen träffar jag dem inte det pga covid-19. Mina föräldrar är över 70 år och jag är väldigt orolig för att råka smitta dem. Så för första gången någonsin är jag inte med mina föräldrar över jul. Men även fast julen inte är som vanligt har jag tagit semester över jul och nyår som jag brukar göra. Ledigheten är viktig för mig även om jag inte kan tillbringa den som jag hade önskat (DAGF 02282:23).

Av dagböckerna framgår alltså att julen numera och i allmänhet avgränsas till en dryg vecka med betoning på den 23, 24 och

25 december. Den brukar firas bland nära och kära, därför att den, som en skribent uttrycker det är ”helig för de allra flesta” och att många därför inte släpper in ’obehöriga’ till hemmets julfirande. Det tycks även ingå i traditionen att vara ledig, att omvandla den fysiska omgivningen både inne och ute för att skapa julstämning och på så vis avgränsa traditionen även rumsligt och inte bara tidsligt. Trots att den jul som beskrivs i svaren skiljer sig från hur högtiden i vanliga fall brukar firas, finns det också många aspekter av traditionen som ingår från år till år och av flera anses vara viktiga delar av julfirandet. Två sådana ska jag diskutera i det följande, nämligen julmaten och julgranen.

Julmaten och julgranen

I Louise Hagbergs beskrivning av julen i Bjuråker står julmaten i centrum. Hon skriver att det var julbordet som utgjorde medelpunkten för julfirandet. En vit hemmavävd hellinneduk lades på julbordet, och på vardera bordsändan placerades en ”bullhög”, det vill säga en hög med julbröd (Hagberg 1919:35). Mitt emellan bullhögarna låg smöret på en svarvad och i två färger målad ”smörstol” eller ”smörstake” av trä (1919:38-39). Vidare skulle på bordet finnas en kalvstek och dricka. Själva måltiden bestod av ”tunnbröd och smör, och så lutfisk med mjölksås över och beströdd med kryddpeppar”. Efteråt åts grynvälling som kokades av korngryn, hel- eller krossgryn med mjölk (Hagberg 1919:44).

Även om ingen idag dukar eller äter ett julbord som det Hagberg beskriver (se även Holmgren 2020) har nästan alla dagboksskribenter nämnt vad de har ätit, samt hur och vem som tillagat maten. Variationen på mat är mycket stor. Här finns de som valt att äta en trerätters festmåltid på julafton, andra som beställt mat från en närliggande restaurang och någon som lagat indonesisk mat. Kenneth skriver att hemma hos dem ska-

pades en ”typ av ’Paella’ för första gången och det blev fantastiskt gott!” (DAGF 02282:29). Dock dominerar de mer ”traditionella” julbord med flera rätter, även om också dessa begränsats eller räckt längre än de brukar.

Margareta och hennes man åt julbord bestående av ”sill, gravad och rökt lax, skinka, rullsylta, Onsala rökt korv, leverpastej, köttbullar, prinskorv, Jansons frestelse, rödkål, potatis, äppelmos, senap, Edamerost samt vörtbröd, tunnbröd och Julknäcke”. Margareta skriver vidare att på ”juldagen var maten densamma som på Julafton och det har aldrig hänt” att de ätit julmat på juldagen, då brukar de alltid äta ”laxsmörgås, kalvstek med alla tillbehör, inte minst pressgurka på farmors vis, samt dessert av clementiner och blodapelsiner med vispad grädde. Nu blev det kaffe med mandelmusslor och hjortronsylt” (DAGF 02282:28).

Även om variationen på vad som äts under julen är stor, återkommer vissa rätter i olika julbordskonstellationer. Lill skriver att hennes ’Julbord’ bara bestått av en skinkmacka på morgonen, fyra prinskorvar, fem köttbullar och en skiva vörtbröd till middag, samt ytterligare en skinkmacka till kvällen (DAGF 02282:27). En kvinna skriver att de ”tack och lov” har minskat på antalet rätter under årens lopp. I år nöjde de sig med ”några sillsorter, lax, köttbullar, prinskorv, skinka, potatis, brysselkål och bröd med ost” (DAGF 02282:57). En annan dagboksskribent Ulla berättar att ”mot kvällen äter vi julmat. Det är sill, gravad lax med sås, Janssons frestelse, tacopaj, köttbullar, prinskorv och kokt potatis samt julskinka, rödkålssallad och rödbetsallad med saltgurka. Till det får vi vörtbröd och julost. Herrarna tar en snaps till sillen. Vi dricker god öl till maten” (DAGF 02282:47). Helene skriver att hon älskar att laga mat, men att julbord ”går bort” hemma hos henne.

Vi kör kalkon, och de senaste åren har jag gjort brysselkålspizza till, så j-a gott! I år blev det rimmad kalkon med apelsinsås, hasselbackspotatis och gräddsås med hemgjord rönnbärgelée. Vegobarnet fick oumph. Salladen var riven rödkål, rostad mandel, apelsin och granatäpple men senapsvinägrett. Till efterrätt bakade jag mandelmusslor med mascarpone smaksatt med kardemumma och hemgjord hallonsylt och blåbär-och häggmispelsylt. Låter ju genompräktigt! (DAGF 02282:22).

En annan person skriver att ”det blev en jul med klusterfirande i stället för klustersmitta. Jag hängde med via video medan de åt ett julbord som såg lika rikligt ut som när vi var full styrka! Korkade upp en flaska prosecco och skålade med dem. Gjorde mig en toast Skagen som fick räcka som julmiddag” (DAGF 02282:11).

Andra struntar helt i att tillaga och äta en middag. Martin skriver att hans mamma, pappa och lillebror kom hem till honom och de ”packade ner ved, stormkök, korv och tunnbröd och två typer av sallad (kål och äpple) och gick på en promenad till Västra långvattnet. Det var ganska mycket folk ute och vi fick en av de sista grillplatserna och grillade korven. Det var lite småruggigt så det var gott med varm korv och kaffe från termos. Efter en timmes grillning gick vi hem och föräldrarna och brorsan åkte hem” (DAGF 02282:36). För Martin tycks samvaron med familjen viktigare än traditionell julmat eller någon form av julfirande i hemmamiljö vid sittande bord.

Annat som hör hemma i julfirande och som förekommer i dagböckerna är el-ljustakar, julpynt och inte minst julgranar. Göteborgaren Jonas berättar hur han köpte en gran ”den 22:e på Karl Johans torg, där julgransförsäljarna i år hade tagit med två arbetshästar som leddes runt en gångväg vid

fotbollsplanen. En mysfaktor med småbarnen som fick rida medan föräldrarna köpte julgran” (DAGF 02278). Sanna skriver att de är glada att de fick tag i en gran, för ”de var slutsålda på många ställen” (DAGF 02282:42). Annie berättar om sin traditionella gran:

Därefter var det dags att klä granen. Nästan alla julgransprydnaderna har funnits med mig så länge jag kan minnas och många är t o m från min mammas barndomshem. Vi har levande ljus i granen vilket alltid funnits på mina jular men min man var till en början lite skeptisk och orolig. Levande ljus är ju så mycket vackrare än de elektriska, men man får naturligtvis bara ha granen tänd medan man sitter och tittar på den, så det blir ju inte så ofta eller så långa stunder. Jag har aldrig varit med om någon olycka med de brinnande ljusen, men någon gång har det hänt att det börjat glöda lite i några barr, men aldrig värre än så (DAGF 02280).

Annies barndoms julgranar hade levande ljus, hennes makes hade det inte. Hon övertygar honom och läsaren om värdet av att ha levande ljus i granen. Här ser vi alltså hur Annie jämkar estetiska värden med praktiska överväganden i sin strävan efter att skapa en stämningsfull jul, där kopplingarna bakåt i tiden är en viktig aspekt.

Även om det är få som har levande ljus i sina julgranar, föranleder själva granen en hel del resonering. Lena överväger fördelarna och nackdelarna med levande gran. Hon inleder med att skriva att hon hade beslutat att inte ha gran eftersom ingen skulle fira julen hemma hos dem. Hon skriver:

Visserligen ger den en härlig grandoft åtminstone de första dagarna, men vi

måste möblera om för att den skall få en bra plats och dessutom brukar granarna barra så oerhört. Men för några dagar sedan ringde en granne och undrade om vi ville ha en julgran, de hade en över. Självklart tackade jag för deras omtanke och direkt kom de över med den. Efter dagens promenad jobbade vi med att sätta granen i julgransfoten, få granen att inte luta och därefter klä den med sina sedvanliga tomtar, bockar, ljus och några glitterslingor (DAGF 02276).

Trots en initial tvekan inför att ha gran med alla de praktiska krångel det innebär gör slumpen att Lena ändå får en gran inomhus som kläs ”sedvanligt” och bidrar till en ”riktig julstämning” även detta år (DAGF 02276).

Lenas gran kläs på det sedvanliga sätt hon förmodligen minns att hon alltid brukar göra. Att relatera till barndomen och minnen av hur man alltid gjort genomsyrar dagböckerna. May skriver i sin juldagbok att hon ”gick och köpte en gran, en liten gran och tänkte på de stora granar som vi brukar ha. En gång var den så stor att den knappt gick in i lägenheten och då har vi extra högt i tak...” (DAGF 02275).

Även om minnen och sedvänjor framhålls är det också flera som medvetet introducerar förändringar. Ylva brukar inte ta in sin gran utan låter den stå på verandan och lysa, men i år är det första gången hon inte fyllt den med pynt. Hon skriver:

Jag tycker att den är fin som den är, barnen brukar inte längre vilja vara med och klä den och dessutom brukar pyntet flyga iväg, sen när vintervindarna viner lagom till trettonhelgen. Så vi brukar vara tvungna att gå och plocka julpynt i trädgården halva vintern efteråt, i vanliga fall. Nej, det blev ingen festklädd gran i år, bara en ljusslinga (DAGF 02274).

För Ylva har de praktiska konsekvenserna och att barnen inte längre vill delta i att klä granen gjort att den detta år blir utan festklädsel och endast får en ljusslinga. Men Ylva är ändå nöjd, för granen är fin som den är. Precis som för Ylva har många övergett traditionen att ha levande och barrande gran inomhus och istället placerat en sådan utomhus. Ulla berättar att inomhus har de sin ”halvmeterhöga lilla plastgran med fast ljusslinga i”. ”Riktig” gran har de på altanen från första advent. Den får de varje år av sin granne, som ”har möjlighet att hugga gran själv” (DAGF 02282:47).

Traditionen med ”riktig gran” fick sitt folkliga genombrott i Tyskland på 1700-talet. När sedan tyska adelspersoner tog med sig traditionen utomlands spred den sig till England och vidare till USA. Den första kända svenska julgranen sägs ha funnits vid mitten av 1700-talet hos familjen Wrede-Sparre i Södermanland. Granarna pyntades med levande ljus, röda vinteräpplen, smållkarameller, pappershjärtan, girlanger med svenska flaggan och glaskulor importerade från Tyskland.

Julgranen tycks alltså för många vara en självklar del av julfirandet, oavsett om och hur den kläs och vare sig den står inom- eller utomhus. Som framgår resonerar dagboksskribenterna både kring praktiska och estetiska aspekter kring julgranen. Någon för fram att den doftar gott men är svår att placera inomhus, en annan person argumenterar med maken om nödvändigheten av levande ljus och en tredje resonerar kring de praktiska svårigheterna att få tag i en gran. Det julfirande i Bjuråker, som Hagberg skildrar, innehåller dock varken julklappar eller julgran. Och det var inte förrän mot slutet av 1800-talet och början av 1900-talet som julgranar blev vanliga i svenska hem. I en uppteckning ur Isofs samlingar berättar Maria Aronsson från Råggårds socken i

Dalsland år 1947, om när de började ha julgran i hennes barndomshem.

Det kors som vi hade på bordet under min barndom var i stället för julgran. Det bars ut till Knutdagen och stod på vinden till nästa julafton. Då togs det åter in och friskades upp med någon ny pappersremsa och kanske något äpple eller papperskaramell./.../En stor granbuske som stod på golvet hade vi inte förr 1888. Den var klädd med ljus, äpplen och papperskarameller och den var bra lik de julgranar vi ha nu (ULMA 18616).

Under 1900-talet var det också vanligt att dansa runt granen och företa danslekar. Även om många inte längre dansar runt granen av utrymmes- och andra skäl, tycks lek och spel, som vi kommer att se, vara en del av mångas julfirande. Så har det även varit tidigare. Louise Hagberg beskriver till exempel noggrant de olika jullekar som lektes i julhalmen på stuggolvet (Hagberg 1919:56-58).

Som framgått prioriterar och omvandlar dagboksskribenterna vissa aspekter av jultraditionerna, möjligen på bekostnad av andra. Så lägger de flesta stor vikt vid pynt, mat och julklappsinköp, medan levande julgran inomhus får stå tillbaka tillsammans med dans kring julgranen och att sätta ut gröt till gårdstomten, som var vanligt under 1900-talets andra del.

Digitalt och utomhus

Eftersom den pågående epidemin begränsat möjligheterna att resa och att ses i större grupper berättar flera av dem som bidragit med jul- och nyårsdagböcker om digitala träffar med släktingar och vänner, där flera även spelat spel. May skriver om sin julafton:

Åt lite enklare lunch med sill, potatis och smörgås och drack julmust innan det blev dags för Kalle Anka, kaffe, lussekatter och klenäter. Trots att jag kan alla repliker är det lika roligt varje gång. Sedan kopplade jag upp mig på Zoom. Sonen hade skickat länk. Min syster från Skåne var med, min systerson med flickvän, sonen och sonens fästmö och så min systerdotter som sitter fast i Belgien. Jag tyckte hon såg ledsen ut, fastän hon bedyrade att det nästan kändes som hemma (DAGF 02275).

May undrar om ett digitalt zoom-möte verkligen kan ersätta det vanliga julfirandet. Hon är inte ensam om att fundera över fördelarna och nackdelarna med att mötas digitalt under jul. Kanske gör dock inte de digitala mötena under julen att själva traditionen i sig förändras, som många befärrar. Tidigare forskning har visat att trots populkulturens enorma inflytande på julen så har den förändrats ganska lite, istället har varje nytt medium tagit element från julen och inkorporerat dem (Miller 2017:414). Detta framgår också, som vi kommer att se, i jul- och nyårsdagböckerna.

Anna skriver att hon hade laddat ner appen Teams för att kunna träffa sin familj digitalt. Hon satt hemma medan de befann sig utomhus. Hennes brorson ställde datorn vid en plats på stora bordet. ”Jag kunde då hälsa dem God Jul och hade en tomteluva på mig. Jag tyckte det såg så kallt ut att jag var glad att slippa sitta ute på terrassen”, skriver hon (DAGF 02282:25). Anna sörjer de jular sedan 1980-talet då de alla varit på lunch hos hennes brorson och på kvällen hos hennes bror. Det har aldrig förekommit ”att vi ätit mat utomhus på det viset. Vi har tidigare jular haft knytkalas och jag har haft julmat med mig” (DAGF 02282:25). Visserligen kan Anna endast delta digitalt i julfirandet men hon föredrar ändå det

istället för att sitta och frysa utomhus. Tyvärr har det inte heller blivit möjligt att ha knytkalas, men de som träffats har ändå ätit tillsammans och Anna har burit tomteluva och fått möjlighet att hälsa God Jul.

Även Margareta och hennes make har deltagit i digitalt julfirandet. På annandagen kunde hon och maken ”på nätet följa barnbarnens lekar i pulkabacken”. De gjorde änglar i snön och körde med sina pulkor. Sedan gick de till ”pappas jobb och drack varm choklad. I normala tider hade vi varit med och tittat på i backen och sedan bjudit på risgrynsgrot och skinksmörgås” (DAGF 02282:28). Margareta och maken fick alltså möjlighet att till viss del delta i julaktiviteterna, dock gjorde epidemin att de blev berövade möjligheten att bjuda barn och barnbarn på skinksmörgås och risgrynsgrot som de brukar göra på annandagen.

För några av dagboksskribenterna har majoriteten av julfirande skett digitalt. En man skriver att på julafton ”träffades vi över Zoom” och på annandagen ”hade vi en Zoomfest med mitt gamla kompisgäng och på juldagen träffade jag och sambon min familj via zoom. Jag anordnade också ett quiz för några kompisar via zoom under en av mellandagarna (DAGF 02282:37). En annan dagboksskribent konstaterar att ”den här tiden med pandemin inneburit många ’bry-sig-om’-kontakter via dator och telefon. Tack och lov för apparaterna! Messenger, Zoom, Teams med mera har gjort livet roligare” (DAGF 02282:39).

Som nämnts ändrar kanske inte nya medier jultraditionerna, snarare anpassas medierna efter traditionerna. Ett sådant exempel är att julklappar fortfarande överlämnas och tas emot även om det inte sker fysiskt. Dagboksskribenten Anne-Marie berättar att på juldagen ”face-timade” hon ”med yngsta barnbarnen som ville visa sina julklappar och även tacka för det de fått av oss” (DAGF 02281).

Praktiskt nog hade föräldrarna införskaffat det de önskade sig, så vi slapp skicka. Bara att betala! Enkelt, snabbt och billigt, fast inte så billigt. Det är bara i reklamen de säger så. De kommer att få några mindre julklappar, när vi ses, troligen utomhus, framöver. De kommer ju till torpet i morgon. På kvällen blev det Kungens jultal och På spåret (DAGF 02281).

I citatet framgår att julklapparna till barnbarnen genererat det obligatoriska tacket och på så vis bekräftat släktskapsrelationerna. Andra mer eller mindre obligatoriska delar av julfirandet är att se vissa teveprogram. Förutom Kungens jultal och På spåret, som nämns här, tycks uppesittarkväll med Bingolotto den 23 december och Kalle Anka och hans vänner på julaftons eftermiddag, vara återkommande inslag i firandet. Det är således inte enbart mötena, maten eller julklapparna som binder samman familj och släkt, även att genomföra vissa aktiviteter samtidigt med andra människor, som vi varken känner eller känner till, genererar känslor av gemenskap och uttrycker traditionsbundna värden.

Daniel Miller skriver att julen, tillsammans med nyår, har blivit den tid då vi föreställer oss att hela världen firar samma sak samtidigt. Paradoxalt nog har julen också blivit den sista utposten för lokalt förankrade familjetraditioner, manifesterade i upplevelsen av att den enda platsen där människor vet hur julen ska firas rätt är den plats vi kommer ifrån (Miller 2017:439).

För många innebär juldagarna ett varvande av tevetittande, digitala möten och uppdateringar med matlagning, förberedelser och måltider. Evas dagboksanteckningar från den 23 december illustrerar detta.

Jag löste korsord i bilagan från Året runt,

som jag köpt på Hemköp. Vi läste julkort som vi fått i postfacket.

Jag ringde till min bror. Jag läste e-post och tittade in och läste nya inlägg från mina vänner på Facebook.

Vi åt av julsinkan på julknäckebrödet och tog en svart vinbärssnaps till mac-korna.

På kvällen blev det mer tv. Jag spelade Bingolotto på deras uppesittarkväll. Det blev ingen vinst för min del, men många andra vann rejäla priser i form av bilar och miljoner i kontanter.

När det var dags att gå till sängs hade det redan blivit julafton. (DAGF 2282:20)

Likheterna med den jul i Bjuråker som Hagberg beskriver tycks vara få, dock finns det paralleller i den rytm som varvandet av olika sysslor med vila skapar (jfr Damsholt 2020). Hagberg beskriver hur julnattens korta vila på juldagen avbröts för resan till julottan som övergick i högmässan, vilken följdes av vila efter hemkomst. Hon skriver att därefter förflöt ”hela juldagen i stillhet, då lästes Luthers predikningar, och det icke endast en utan flera stycken. Liksom på julkvällen höll man sig då inne och gick icke på besök, om man inte var särskilt bjuden” (Hagberg 1919:54). Som Gunilla skriver i sin juldagbok betraktas julen av många som en familjehögtid vilken sker i hemmet. Vid en närmare granskning visar det sig dock att många dagboksskribenter inte firar jul i sina hem och att de precis som Bjuråkerborna firar en del av sin jul bortom hemmet i kyrkan eller på andra platser.

Några dagboksskribenter nämner att de i vanliga fall brukar besöka kyrkan vid ett eller flera tillfällen under julhelgen och att de saknar det inslaget i julfirandet år 2020.

Att över huvud taget ses och träffa andra verkar viktigt för de flesta. De som haft geografiskt närmare till släktingar och vänner, har ofta valt att träffas utomhus istället för digitalt. Kay skriver:

På julafton hade vi tur med vädret. Det var sol och vindstilla hela dagen, så hela storfamiljen samlades i min trädgård på eftermiddagen och fikade samt bytte julklappspåsar med varandra. Resten av julafton var jag ensam hemma för första gången i mitt liv. Det kändes faktiskt rätt så bra (DAGF 02282:39).

Även om julen vanligen firas i hemmet med ”storfamiljen” verkar inte själva hemmet som plats vara avgörande för den rätta julstämningen, den skapas genom att delas med andra. Så beskriver till exempel Rose Marie att hon på julafton packade en kasse med lite julmat till flyktingpojken Hassan som ”delar bostad med en kamrat närmare skolan. En julklapp får han också. Vi törs inte träffas hemma utan bara ute” (DAGF 02282:41). Rose Marie berättar att hon blev bjuden ”till äldsta dottern, för att äta skinksmörgås på altanen, tillsammans med hennes svärmor. Det är så man får göra detta underliga år. Normalt hade vi varit minst 20 personer som firat jul tillsammans. Men inget är som det brukar.” (DAGF 08822:41).

Citatet från Rose Maries juldagbok accentuerar det faktum att julen ska firas som den brukar firas och att en av de viktigaste ingredienserna uppenbarligen är att på något sätt träffas. En annan kvinna beskriver ett julfirande som liknar Rose Maries och Kays:

24 december - Träffar ett av mina barn med familj utomhus. Vi sitter på altanen utanför deras hus och öppnar julklappar. Sen går vi en promenad i det soliga men iskalla vädret. Kör sen vidare till nästa

barn med familj i en annan stad. De har hållit sig isolerade i en vecka. Inte träffat någon och bara handlat en gång, kl 22 på fredagskvällen innan jul (DAGF 02282:58).

Coronaepidemin gör dock inte enbart att flera personer isolerat sig för att kunna ses under säkra förhållanden under själva julen, den gör också att julen inte alls blir som planerat. Margareta skriver:

Det enda som vi planerat in för julen, att möta delar av familjen på julaftons förmiddag utomhus - nej, jag förstår när jag vaknar på morgonen att jag inte kommer att kunna delta. (DAGF 02271)

Margareta skriver att hon är så trött att hon inte ens ”orkar vara ledsen över att avstå”.

Jag orkar ändå kunna glädja mig över att de andra kan träffas en stund i solen denna julaftonsförmiddag. Med glögg och kaffe och tomteklädda små killar. (DAGF 02271)

Som framgår tycks det alltså viktigt för dagboksskribenterna att träffa familj, släkt och i viss mån vänner under julen, om inte utomhus eller coronasäkert inomhus, så åtminstone digitalt. Och även om julfirandet år 2020 skiljer sig från firandet andra år och flera dagboksskribenter vittnar om känslor av ensamhet och oro, är det lika många som uttrycker tacksamhet för att firandet gick att genomföra och för det lugn som julen inneburit. ”Vi skapade en fin och minnesvärd dag till oss. Är oändligt tacksam för att det blev så bra efter detta påfrestande år”, skriver en kvinna (DAGF 02282:56). För en annan person, Lena, var 2020 ett bra år. Under åren 2018 och 2019 var hon ”mycket sjuk och det var en mardröm. Jag är

glad att det är bättre och att min fru och jag får vara tillsammans” (DAGF 02282:23).

Karolina skriver att det varit ”en ovanlig jul men ändå en jul som alla andra. I barn- domen firade vi jul ungefär likadant varje jul, men sedan jag blev vuxen har jularna alltid sett olika ut, så att julen varit ovanlig detta pandemins år är väl helt enligt sin ordning” (DAGF 02282:51).

Annika konstaterar att det varit ”en lugn och skön jul trots allt”. Hon skriver:

Vi har mat på bordet, rikligt dessutom, kläder på kroppen, ett varmt vackert hus att bo i, vi har råd att julpynta och klä oss fina - sluta gnäll säger jag till mig själv alltsomoftast. Nu ska vi bara rida ut det här förbannade viruset. Så blir allt som vanligt - eller - det kanske blir något helt annat - vem vet (DAGF 02282:40).

Margareta som var sjuk konstaterar att ”jul-veckan blev mycket annorlunda, men det finns fortfarande mycket att vara tacksam över”. Några dagar in i januari fick Margareta besked om att hon har antikroppar och hon skriver att ”en liten stund kan jag väl få vara glad och tacksam över att jag har klarat mig igenom covid-19, trots ålder och underliggande sjukdomar. Denna kalla soliga januaridag” (DAGF 02271).

Traditioner som lämnar hemmet

I Sverige betraktas julen allmänt som en kristen tradition med hedniskt ursprung, vilken firas till minne av Jesus födelse. I de juldagböcker som jag granskat inför denna artikel är dock länkarna till hednisk tid liksom till Jesus i princip obefintliga. Här gestaltas istället ett firande präglat av matlagning, pyntande och social samvaro. Juldagböckerna visar på stor kreativitet och uppfinningsrikedom när det gäller att bibehålla traditioner och samtidigt skapa möjligheter till möten och samvaro trots den spe-

ciella situationen som råder under corona-epidemin. Om några av dessa anpassningar av firandet kommer att bestå får framtiden utvisa.

Kanske kommer vi, liksom julgranen har gjort hos vissa, att flytta ut vårt firande till trädgårdar och digitala mötesplatser? Detta skulle i så fall vara helt i linje med hur traditioner brukar omskapas i en rörelse från hemmet och privatlivet ut i offentligheten och neråt i åldern. Den här förändringen har bland annat iakttagits när det gäller påskfirande och därtill kopplade utklädnings- traditioner (Skott 2013), samt seden att smycka påskris och träd (Hugoson 2006).

Marlene Hugoson beskriver hur seden att under påsken smycka träd utomhus med fjädrar och andra dekorationer är en sen företeelse som uppkom under 1990-talet och som tio år senare var etablerad i flera svenska städer. Hon menar att orsaken till den snabba etableringen har att göra med flera olika saker, dels att traditionen främjades av ekonomiska intressen, dels att den lanserades tillsammans med utklädnings- parader, som erbjöd ett tryggare alternativ till seden där barn utklädda till påskkär- ringar knackar dörr och tigger godis. Dessutom knyter traditionen an till redan befintliga traditioner såsom seden att resa, klä och dansa kring midsommarstången och julgranen (Hugoson 2006, ULMA 39183).

Om vi nu skulle sitta om framtiden kan det finnas skäl att fundera över om denna rörelse inifrån hemmen och ut i offentlig- heten också är en rörelse tillbaka i historien och återknyter till traditioner som i början av 1900-talet företogs på annandagens morgon. Gustaf Svensson var fiskare från Vithall i Eskilsäters skärgård i Värmland. Han berättar att han om julen brukade gå omkring ”i gårdarna på annandagens morgon och sjunga andasotta” med en så kallad ljuse stjärna. ”Vi samlades på något

ställe vid 2 på morgonen och gick från stuga till stuga och hopen förökades undan för undan”. Gustaf som var född 1831 var ofta stjärnbärare och ställde sig framför fönstret på stugan och svängde ljuse stjärnan fram och tillbaka så att färgerna skiftade inomhus. När allt fler stugor besökts och ”förplägningen avnjutits många gånger och skaran skulle dra hem igen så var ej hälften med, ty många hade blivit efter i stugorna” (ULMA 26147). Även Louise Hagberg beskriver liknande traditioner i Bjuråker. Hon skriver att på annandagen ”vidtog de muntra nöjenas tid, och då släpptes glädjen riktigt lös” med lekar i julhalmen, en mängd danslekar ”beledsagade av fiollåtar och sång” samt besök av julbocken med sitt följe (Hagberg 1919:56-58).

Kreativa omtolkningar av traditioner

Som jag skrev inledningsvis finns det ingen ursprunglig eller autentisk kärna i de traditioner vi återskapar i nuet. De är per definition alltid nya tolkningar. Men som Handler & Linnekin påpekar betyder inte det att traditioner inte har några kopplingar till det förflutna eller att de är historielösa (Handler & Linnekin 1984, se även Oring, 2013). Som vi sett beskriver dagboksskribenterna hur de aktivt förhåller sig till tidigare jular och till hur de och andra ”brukar” fira jul. På så vis finns för varje enskild julfirare en slags kärna av element eller aktiviteter som bör ingå för att en jul ska vara en jul. Stora delar av dagböckerna ägnas åt att jämföra dessa med de coronarestriktioner som rådde under julen 2020. I processen omtolkas och återskapas jultraditionerna, och för att de ska kvalificera som just jultraditioner krävs att de har kopplingar till hur julen brukar firas. I dessa omtolkningar framstår vissa aspekter som mer betydelsefulla än andra, det gäller dels skapandet av en tidlig och rumslig avgränsning av julen med hjälp av planering, förberedelser, deko-

rationer och matlagning, dels handlar det om den sociala samvaron med möten, spel, lekar och mat. Planeringen, förberedelserna och dekorationerna anpassas efter möjligheten och utformningen av den sociala samvaron. För i dagböckerna är det utan tvekan denna som framstår som viktigast, det är att skapa den rätta stämningen och att ses och vara tillsammans som gör julen.

Den rumsliga och tidliga avgränsningen gör också att julfirandet placeras utanför vardagen och i sig självt skapar en förväntan om att det ska kännas på ett speciellt sätt, ofta som det brukar kännas. Här används juldekorationerna och maten som ett slags rekvisita för att framkalla känslor. Ett doftande barrträd bärs in och dekoreras och maträtter förbereds och tillagas. Det viktiga här är alltså inte att vi uppfattar traditionerna på samma sätt utan att ”det finns gemensamma ramar inom vilka var och en kan finna en egen livskänsla” (Modéus 2000:19).

I artikeln har jag valt att betrakta de beskrivningar och gestaltningar av julen som kommer till uttryck i dagböckerna som delar av traditionsskapande processer. Om jag istället betraktar dem som uttryck för ett kulturarv riktas blicken mot de yttre ramar som ställs av samhället och coronarestriktionerna. Då framgår att det föreligger ett slags outtalat men officiellt sanktionerat manus där ledighet, tevetittande, tillagning av julskinka och inköp av julklappar ingår. Det är detta manus som vägleder och medverkar till att forma dagboksskribenternas traditionsskapande. Julklappar ingår i detta manus vare sig en person väljer att köpa eller ta emot några. Detta år skickas de efter, istället för att handlas i butik. Skinkan är en viktig del av mångas julbord, detta år beställs och levereras den till många hem. Sändningen av uppesittarkväll med Bingolotto förändras inte av coronarestriktionerna och formar även detta år kvällen

före julafton för många av dagsbokskribenterna. Likaså bestämmer Kalle Anka och hans vänner lämplig tid för samvaro kring julbordet, vare sig det sker utom- eller inomhus, digitalt eller ej.

Inledningsvis skrev jag att julfirandet kan betraktas både som en tradition och som uttryck för ett kulturarv. Detta korresponderar med att julen är uttryck för det lokala och det globala samtidigt. Det går alltså inte att ställa global homogenitet mot lokal heterogenitet, eftersom dessa aspekter samverkar och gör julen till vad den är för var och en (Miller 2017:422-426). När julfirandet betraktas som ett kulturarv är det de globala aspekterna som står i fokus, när julfirandet istället förstås om tradition(er) belyses de lokala aspekterna, som förklarar varför det vi upplever som allmänt delat egentligen är specifika familjetraditioner (Löfgren 1993). Både kulturarv och traditioner inbegriper processer där det förflutna används och återskapas i nuet med avsikt att iscensätta social samvaro, skapa stämning och känslor av tillhörighet med annat julfirande och andra människor. Det är förmodligen just denna dubbelhet som gjort att julen är lika viktig idag som någonsin tidigare och att den blivit den enda tiden på året då, enligt Miller, den utökade familjen uppmärksammas och firas (2017:417, 439).

Litteratur- och källförteckning

- Anttonen, Pertti 2005. Tradition through Modernity: Post-Modernism and the Nation-State in Folklore Scholarship. Helsinki, Finnish Literature Society.
- Alsmark, Gunnar 1982. Folktraditionens roll vid utformandet av nationell och regional identitet. I Aili Menola-Kallio (red.). Folktradition och regional identitet i Norden. NIF Publications 12. Åbo, Nordiska institutet för folkdiktning.
- Ben-Amos, Dan 1984. The Seven Strands of Tradition: Varieties in Its Meaning in American Folklore Studies. *Journal of Folklore Research* vol. 21(2/3), s. 97-131.
- Bronner, Simon J. 2000. The Meaning of Tradition: An Introduction. *Western Folklore* vol 59 (2), s. 87-104.
- Damsholt, Tine 2020. Times of Corona: Investigating the Temporalities of Everyday Life during Lockdown. *Ethnologia Europaea* vol 50 (2), s. 137-155.
- Eriksen, Anne 1994. "Like before, just different": Modern Popular Understandings of the Concept of Tradition. *Arv* vol. 50, s. 9-24.
- Eriksen, Anne 2016. Entangled genealogies: History and the Notion of Tradition *Ethnologia Europaea*, vol. 6 (2), s. 91-105.
- Glassie, Henry 1995. Tradition. *The Journal of American Folklore* vol. 108(430), s. 395-412.
- Handler, Richard & Jocelyn Linnekin 1984. Tradition, Genuine or Spurious. *The Journal of American Folklore* vol 97 (385), s. 273-290.
- Hagberg, Louise 1919. Forna dagars jul i Bjuråker. *Fataburen: Kulturhistorisk tidskrift*. Stockholm, Nordiska museets förlag.
- Hancock, Philip & Alf Rehn 2011. Organizing Christmas. *Organization* vol 18 (6), s. 737-745.
- Hobsbawm, Eric & Terence Ranger (red.) 1983. *The Invention of Tradition*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Holmgren, Åsa 2020. Tankar om julmat. Blogginlägg på Matkult: Kunskapsbank över traditionell matkultur i Sverige. www.isof.se/matkult/blogg/inlagg/2020-12-16-tankar-om-julmat.html [hämtad 9 feb 2021].
- Hugoson, Marlene 2006. "Instant Tradition": The Introduction of the Swedish Easter Tree. *Folklore*, vol 117 (1), s. 75-86.

- Jacobs, Struan 2005. Edward Shils s Theory of tradition. *Philosophy of the Social Sciences*, vol 37 (2), s. 139-162.
- Kasser, Tim & Kennon M. Sheldon 2002. What makes for a Merry Christmas? *Journal of Happiness Studies*, vol 3, s. 313-329.
- Klassen, Pamela K. & Monique Scheer (red.) 2019. *The Public Work of Christmas: Difference and Belonging in Multicultural Societies*. Montreal: McGill Queens s University press.
- Löfgren, Orvar 1993. The great Christmas quarrel and other Swedish traditions. I Daniel Miller (red.). *Unwrapping Christmas*. Oxford: Oxford University Press, s. 193-234.
- Miller, Daniel 2017. Christmas: An anthropological lens. *HAU: Journal of Ethnographic Theory* vol 7 (3), s. 409-442.
- Modéus, Martin 2000. *Tradition och liv*. Stockholm, Verbum Förlag.
- Noyes, Dorothy 2009. Tradition: Three Traditions. *Journal of Folklore Research*, vol 46 (3), s. 233-268.
- Nu gör vi jul igen* 2006. <https://www.isof.se/om-oss/publikationer/institutets-publikationer/folkminnen/2016-09-17-nu-gor-vi-jul-igen.html> [hämtad 9 feb 2021]
- Oring, Elliot 2013. Thinking through Tradition. I Trevor J. Blank & Robert Glenn Howard (eds.). *Tradition in the Twenty-First Century: Locating the Past in the Present*. Boulder Colorado, Utah State University Press, s. 22-48.
- Ronström, Owe 2005. Memories, tradition, heritage. I Owe Ronström & Ulf Palménfelt (red.). *Memories and Visions. Studies in Folk Culture IV*. Tartu, University of Tartu, Department of Estonian and Comparative Folklore & Department of Ethnology.
- Ronström, Owe 2010. Fiddling with pasts: from tradition to heritage. I Ian Russell & Anna Kearney Guigné (red.). *Crossing Over: Fiddle and Dance Studies from around the North Atlantic 3*. Aberdeen, University of Aberdeen, The Elphinstone Institute.
- Shils, Edward 1981. *Tradition*. Chicago, University of Chicago Press.
- Skott, Fredrik 2013. *Påskkäringar: från trolldomstro till barnupptåg*. Göteborg, Institutet för språk och folkminnen.

Arkiv

- Institutet för språk och folkminnen:
 DAGF 02271: Jul- och nyårsdagbok skriven av Margareta
 DAGF 02275: Jul- och nyårsdagbok skriven av May
 DAGF 02276: Jul- och nyårsdagbok skriven av Lena
 DAGF 02278: Jul- och nyårsdagbok skriven av Jonas
 DAGF 02280: Jul- och nyårsdagbok skriven av Annie
 DAGF 02281: Jul- och nyårsdagbok skriven av Anne Marie
 DAGF 02282:1-59: Jul- och nyårsdagböcker insända via webben
 ULMA 18616: Uppteckning av Linnar Linnarsson från 1947 (4 bl)
 ULMA 26147: Uppteckning av Ivan Schyman från 1966 (43 bl)
 ULMA 39183: Påskträäd och påskparader. Intervjuer, korrespondens, utskrifter av fotografier, internetutdrag och tidningsklipp. 587 sidor/589 blad totalt (484 bl. A4, 105 bl. A3)